



Szinekdochális képviselet és a határsértő mozzanat

A populizmuskutatás performatív fordulata Boris Johnson és Jeremy Corbyn esetének tükrében

BARANYAI ARTÚR¹

ABSZTRAKT

Az elmúlt évtizedben dinamikusan fejlődő populizmuskutatásban a Cas Mudde névvel fémjelzett ideológiai felfogás vált főáramúvá, amely a populizmust szubsztantív pozícióként, világnézetként, közpolitikákat megalapozó eszmerendszerként értelmezi. A tanulmány ezzel az értelmzési kerettel szemben a performatív elmélet perspektívájából közelít a jelenséghez, új megvilágításba helyezve a populista vezetők tevékenységét. A performatív felfogás fókuszában a diskurzuson részben túlmutató verbális és nem verbális dimenzió vizsgálata, azaz a populizmus szociokulturális és stilisztikai-esztétikai aspektusainak feltárása áll. Az elemzés ezen elméleti kiindulópontok alapján két esetet, Boris Johnson és Jeremy Corbyn performanszát vizsgálja. Az empirikus elméletalkotás jegyében az esettanulmányok relevanciája egyrészt a performatív elmélet továbbgondolása, másrészt az ideológiai paradigma korlátozott magyarázóerejének megvilágítása. A tanulmány elsődleges hozzájárulása a szakirodalomhoz Boris Johnson esetében az elitista és populista elemek párhuzamos megjelenésének magyarázata, míg Jeremy Corbyn esetén a populista és populáris képviseleti jelleg elhatárolása, és az ebből következő fogalmi finomítás előmozdítása.

KULCSSZAVAK: populizmuskutatás, performatív elmélet, populista képviselet, empirikus elméletalkotás

ABSTRACT

Synecdochal Representation and Transgressive Style. The Performative Turn of Populism Studies in the Case of Boris Johnson and Jeremy Corbyn

The past decade has seen a proliferation of work on populism, a field generally dominated by the ideational approach of Cas Mudde, offering a conceptualization of populism as a substantive position, worldview, or set of ideas underpinning public policies. In contrast, this paper proposes an alternative framework and draws on performative theories to shed new light on understanding populist leadership. The performative school transcends the boundaries of political discourse to

¹ ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola; HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet; e-mail: baranyaiartur@gmail.com



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

place its focus on the sociocultural and stylistic-aesthetic aspects of populism. Within this conceptual framework, the paper analyses the performances of Boris Johnson and Jeremy Corbyn, respectively. Suited to empirically informed theorizing, the cases offer avenues to further develop the performative approach and to expose the limited explanatory power of the ideational paradigm. The paper's contribution to the literature is twofold. It offers an explanation of the co-existence and hybridization of elitist and populist elements in the case of Boris Johnson, and highlights the need for distinguishing between populist and popular forms of representation in the case of Jeremy Corbyn, thus promoting conceptual refinement.

KEYWORDS: *populism studies, performative approach, populist representation, empirically informed theorizing*

Bevezetés

A populizmus az elmúlt évtized politikatudományi diskurzusának egyik legtöbbet használt kifejezése. Az exponenciálisan gyarapodó szakirodalomban egyre gyakrabban találkozunk a populizmus fogalmának elemzésével és definíciójával kapcsolatban felmerülő kérdésekkel. Cas Mudde (2004) citációs klasszikussá vált írása óta a populizmus ideológiai értelmezése vált fősodrúvá, ám az elmúlt években ez a definíciós konszenzus megdőlni látszik, és a szemlélet előfeltevéseinek jelentős része erőteljesen megkérdőjeleződött. Benjamin Moffitt (2016) iskolateremtő monográfiája, valamint Pierre Ostiguy (2017), Maria Casullo (2021) és Théo Aiolfi (2022) írásai mérföldkönek tekinthetők egy új, performatív nézőpontú populizmuskutatás elméleti és empirikus megalapozásában. Ezek az elemzések új megközelítést és elméleti-fogalmi keretet biztosítanak a populizmus vizsgálatához és megértéséhez.

A kutatás célja, hogy a közelmúltban formálódó performatív populizmuselméleti paradigma szerzőinek belátásaira alapozva új perspektívában világítsa meg a populista vezetők tevékenységét. A populista performanszok vizsgálata a politikai képviselettel összefüggésben is kiemelkedő jelentőségű, a kortárs képviseleti irodalom konstruktivista irányzata ugyanis a választóközönség képviselői általi megformálására helyezi a hangsúlyt (Disch 2021). A konstruktivista képviseletelmélet és a performatív populizmuselmélet egyaránt megformálандó entitásként tekint a népre. A tágabb diskurzuselméleti hagyomány ezt inkább „artikulációként” specifikálja (Laclau 2005) míg az újabb írások már kifejezetten performatív aktusként tekintenek a választóközönség konstruálására (Aiolfi 2022).

A tanulmány tehát a performatív populizmuselmélet és az azt metsző képviseleti irodalom fogalmi kerete alapján két brit politikai szereplő, Boris Johnson és Jeremy Corbyn esetén szemlélteti annak elemzési potenciálját és elméleti-módszertani relevanciáját. Az írás először a populizmus vizsgálatának legmeghatározóbb elméleti iskoláit, azok főbb állításait, definíciós kísérleteit és jelentősebb szerzőit mutatja be. Az érvelés ezután a populizmuskutatás főáramának tekinthető ideológiai értelmezés limitációira, annak ideológiaelméleti, fogalmi, és módszertani hiányosságá-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

ra összpontosít. A témakört uraló vonatkoztatási keret kritikájából következően a tanulmány egy alternatív megközelítést, a performatív elmélet repertoárját kínálja, melyet az esettanulmányokban elemzett vezetői performanszok tükrében illusztrál. Ezen fogalomalkotás fényében kerül sor Boris Johnson és Jeremy Corbyn populizmusának elemzésére, amely meglátásait egyben igyekeznek a témában íródott másodlagos irodalom tükrében is pozicionálni. Az empirikus vizsgálódás eredményeit az írás végül visszavonatkoztatja az elméleti részben kiindulópontként meghatározott problémakörre, feltárva annak implikációit mind a performatív és képviseletelméleti keret alkalmazhatósága, mind a tágabb értelemben vett populizmuskutatás potenciáljának kiaknázása tekintetében.

Populizmuselméletek

A populizmuskutatás az elmúlt évtized egyik legdinamikusabban fejlődő politikatudományi részterülete. A kérdéskör már a huszadik században foglalkoztatta a kutatókat (vö. Canovan 1981, Ionescu – Gellner 1969), majd az ezredfordulót követően a kortárs populizmuskutatás fő elméleti irányzatainak alapjait kidolgozó munkák is megszülettek (Laclau 2005, Mudde 2004, 2007, Weyland 2001). Vízválasztónak azonban a 2016-os év mutatkozott a Brexit népszavazás és Donald Trump elnökké választásának köszönhetően. Ezt követően a témában írott cikkek száma exponenciális növekedésnek indult, amely ezzel együtt a tudományterület akadémiai vitáit, limitációit és belső feszültségeit is felszínre hozta.

Egyes szerzők egyenesen a populizmusfogalom értelmetlensége és elvetése mellett érvelnek (vö. Serhan 2020, Stengel 2019). A kifejezés ezáltal egyre több jelentés magyarázatául szolgál és egyre felszínesebb jelentéstartalommal társul, amely egyrészt annak kiüresítésével, másrészt a „fogalom szétfeszítésének” (Sartori 1970) veszélyével fenyeget. Ebből következően, ha a populizmus koncepciójának tudományos relevanciája mellett érvelünk, elengedhetetlen az elméletileg és módszertanilag tudatos keretezés feltétele.

A szakirodalom szisztematikus áttekintése (vö. Dacombe 2018, Hunger – Paxton, 2022) két központi jelentőségű problémára mutat rá. Az egyik, hogy a populizmus egyes tanulmányokban csupán mint címke vagy jelző jelenik meg, a fogalom irreleváns az érvelés vagy ok-okozati állítás szempontjából (Hunger – Paxton 2022: 627). A második kihívás elsősorban az európai populizmuskutatást érinti. Részben a kutatási fókuszról adódóan ebben a hagyományban terjedt el különösen a populizmus és a nativizmus összemosása és ezáltal azok tartalmának és jellegének összekeverése (vö. Brown – Mondon 2020, De Cleen – Stavrakakis 2017, Hunger – Paxton 2022: 627, Osuna 2021: 830). A radikális jobboldal vizsgálata több évtizede az európai populizmuskutatás homlokterébe került (vö. Mudde 2007), ugyanakkor a nem meg-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

felelő fogalomalkotás és az ebből következő felszínes, többször szenzációhajhász jelentéstartalom az analitikus árnyaltság rovására ment.

A populizmus kutatás kortárs megközelítései számtalan módon csoportosíthatók (alternatív tipológiákhoz lásd: Hawkins – Rovira Kaltwasser 2019, Oswald 2022, Stavrakakis – Katsambekis 2024). Az alábbi tanulmány, figyelembe véve az elméleti iskolák fejlődését, valamint a meta-elméleti síkon reflektáló szakirodalmat (vö. Aiolfi 2022, Kefford et al. 2022, Moffit 2020, 2024) három kutatói irányzatot különböztet meg. Ezek a populizmus (1) ideológiai (*ideational*), (2) stratégiai, illetve (3) diszkurzív-performatív felfogásai.

A populizmus ideológiai-eszmei felfogása

Az ideológiai felfogás szerint a populizmus „eszmék sajátos halmaza, amely a politikát a nép megtestesült akarata és az összeesküvő elit küzdelmeként értelmezi” (Hawkins – Rovira Kaltwasser 2019: 3). A paradigma iskolateremtő szerzőjének Cas Mudde tekinthetjük, irányadó tanulmányaihoz (Mudde 2004, 2007) fűződik a populizmus ideológiai értelmezésének kidolgozása. A populizmus ezek alapján egy vékonyközpontú ideológia, melynek magfogalmi (szerzőnként hangsúlybeli eltérésekkel) az antagonisztikusan szembenálló homogén nép és elit, illetve az általános akarat és a népszuverenitás (vö. Mudde – Rovira Kaltwasser 2013, Stanley, 2008). Az ideológiai iskola szerint a populizmus továbbá monista és moralista (Hawkins – Rovira Kaltwasser 2019, Mudde 2021). Monista abban az értelemben, hogy a nép homogenitását tételezi, melyben minden egyén ugyanazon központi érdekeket és értékeket oszt. A moralizmus a nép és az elit megkülönböztetésére vonatkozik, előbbi morálisan tisztán, utóbbi pedig morálisan korruptként jelenik meg.

Az ideológiai (*ideational*) populizmusfelfogás továbbá definíciószerűen sem lehatárolt. Egyes megközelítések a fogalmat tág értelemben a kortárs populizmus kutatás egészére alkalmazzák (Kim 2022). Hawkins és szerzőtársai (2019) ennél egy fokkal szűkebb lehatárolást használnak, az ideológiai paradigmát, mint a populizmust eszmék halmazaként értelmező felfogásokat ragadja meg. Ezt a nézetet Rooduijn (2019) is osztja, azon szerzőket az ideológiai megközelítéshez sorolva, akik a populizmusra szubsztantív üzenetként tekintenek, függetlenül attól, hogy azt vékonyközpontú ideológiaként, diskurzusként, vagy éppen stílusként határozzák meg. Végül, a paradigma legszűkebb értelmezése azt gyakorlatilag a „muddeánus táborral”² azonosítja (Dean – Maigushca 2020).

Az alábbi tanulmány, amely az ideológiai paradigma kritikáját nyújtja a performatív elméletek perspektívájából, az imént ismertetett definíciós kísérleteket csupán mérsékelten fogadja el. Míg egyik oldalról a megközelítést Cas Mudde munkás-

² Bár maga Cas Mudde (2021) elutasítja, hogy a populizmus kutatásnak létezne „muddeánus tábor”.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

ságával azonosítani túlságosan redukcionista, addig a szakirodalom szerzteágazó felfogásaira (ideológia, diskurzus, keret, stílus) való kiterjesztés a másik oldalról tűnik eltúlzott kísérletnek. Egyetértve Benjamin Moffitt (2016: 28) megállapításával, az ideológiafogalom illetően felszínes értelmezései nem képesek megfelelő konceptuális alapot biztosítani a vizsgálódás számára.

Ezért a tanulmány ezen két pozíció között helyezi el a populizmus ideológiai-eszmei értelmezését, ebből következően az azzal szemben megfogalmazott kritikák is a vékonyközpontú ideológiaként, világnézetként, szubsztantív pozícióként felfogott populizmusképre vonatkoznak.

A populizmus mint stratégia

A stratégiai megközelítés a populizmust, mint szervezeti mód vagy mobilizációtípus értelmezi, arra helyezve a kutatási fókuszot, hogy a populisták milyen stratégiát alkalmaznak a hatalom megszerzésére és megtartására (Moffitt 2020). A felfogás legjelentősebb szerzője, Kurt Weyland (2001: 14) a populizmust „egy politikai stratégiának [tekinti], amelyen keresztül egy perszonalisztikus vezető kormányzati hatalmat gyakorol vagy kíván elérni, közvetlen, közvetítés és intézményi háttér nélküli szervezetlen követők támogatásának megszerzésével”.

A tanulmány érvelése érdekében a stratégiai megközelítést a performatív felfogás szemszögéből indokolt kritikus vizsgálat tárgyává tenni. Míg a stratégiai felfogás a vezető személyközpontúságára és a követőkkel kialakított intézményeken kívüli közvetlen kapcsolatára fókuszál, a performatív irányzat a nép és elit antagonisztikus szembenállásának nem nyelvi megtestesítését tulajdonítja a vezetőnek (vö. Aiolfi 2023); amely megjelenik a modor, a beszédmód és az öltözködés tekintetében is. Következésképpen a performatív populizmuselmélet a politikai képviselet tekintetében túlmutat a stratégiai (és egyébiránt az ideológiai) felfogáson is. A stratégiai megközelítés a vezetők és követők közötti közvetlen viszony kialakításának középpontba helyezésével a felhatalmazási logikához kapcsolható, míg az ideológiai értelmezés leginkább a szubsztantív képviselőhöz köthető a (közpolitikai programként felfogott) ideológia és a választói preferenciák együttjárása tekintetében. Ezzel szemben a performatív elmélet alternatívát nyújthat, amely a népre megformálандó entitásként tekint (a konstruktivista képviseletelmélettel összhangban), és a stratégiai populizmusfelfogás formális felhatalmazási mechanizmusa helyett a szimbolikus identitásteremtésre összpontosít.

A populizmus stratégiai fogalomalkotása álláspontom szerint nem képes megragadni a szituativitás sajátos jellegét sem. Míg szubsztantív értelemben a populizmus a performatív irányzat szerint is túlságosan híg ahhoz, hogy koherens eszmerendszerként értelmezzük, a stilisztikai repertoár tekintetében a populizmus specifikus mintázatot rajzol ki. A perszonalizált vezető és a tömeg közvetlen és szervezetlen



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

kapcsolatának stratégiai definíciója tehát nem ad magyarázatot a populista vezetők sajátos performanszaira, határsértő mozzanataira, valamint a kiválóság és a közelség dinamikájára sem.

Populizmuskutatás diszkurzív-performatív perspektívában³

A diszkurzív-performatív megközelítés a populizmust mint diskurzus, performansz, kommunikáció fogja fel. Az elméleti irányzat alapjainak lefektetése Ernesto Laclau (2005) citációs klasszikussá vált művéhez köthető, de ontológiai-episztemológiai előfeltevései egészen Laclau és Mouffe (1985) irányadó monográfiájához nyúlnak vissza. Kikezdvé a fundacionalista marxista alapokat, a szerzőpáros amellet érvelt, hogy a csoportidentitások nem objektíven adóttak, hanem társadalmi jelentésadási küzdelmek során jönnek létre. Mivel állításuk szerint a kielégítetlen társadalmi igények között semmilyen közös vonás nem fedezhető fel, ezeket egy üres jelölő⁴ (szimbólum, vezér, politikai jelszó) segítségével egy „egyenértékűségi láncolatba” kell rendezni, amely a társadalmi antagonizmusok újraírhatóságát teszi lehetővé. Laclau (2005) szerint a populizmus tekintetében a nép ilyen üres jelölőként jelenik meg, s a populizmus gyakorlatilag a „politikai szinonimájává”, „a nép konstruálásának logikájává” válik (vö. Illés 2013). Ez a megközelítés már összeegyeztethető a konstruktivista képviseletelmélet (Disch 2021) képviselői oldalnak ágenciát tulajdonító, a nép formálhatóságát tételező előfeltevésével. Álláspontom szerint ugyanakkor a diszkurzív, különösképpen a szűk értelemben vett Laclauánus felfogás annak veszélyével fenyeget, hogy a populizmust túl tágan értelmezzük, mintegy magával a politikával azonosítsuk. Ezért az imént következő ideológiai felfogással kapcsolatos kritikákat nem egy általános diszkurzív, hanem egy kifejezetten performatív irányból kísérlem meghaladni, mely a konstruktivista képviseletelmélet szempontjából a választók megformálását egy performatív aktusként értelmezi.

A populizmus ideológiai paradigmájának limitációi

IDEOLÓGIAELMÉLETI KIFOGÁSOK

A populizmus ideológiai-eszmei megközelítésének, azaz világnézetként, vékony-központos ideológiaként, szubsztantív pozícióként és közpolitikákat megalapozó eszmehalmazként történő definiálása a performatív irányzat perspektívájából több ponton is problematizálható. A tanulmány érvelése szerint ezek közül az egyik legalapvetőbb a paradigma ideológiaelméleti előfeltevéseinek elégtelen volta. Ez különös te-

³ Az elméleti iskola performatív altípusa az 5. bekezdésben kerül bemutatásra.

⁴ Az üres jelölő koncepciójának kritikájához (lásd: Linden 2023, Ostiguy – Moffitt 2021).



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

kintettel vonatkozik a vékonyközpontú ideológia magyarzóerejét hangsúlyozó szemléletre. A populizmus ideológiai olvasatát maga a „vékonyközpontú ideológia” fogalmának megalkotója, Michael Freeden (2017) is elutasítja:

„A vékony-központú ideológia koncepciója azt implikálja, hogy az potenciálisan többet is tartalmaz mint a [fogalmi] mag, de a populizmus magva nem képes potencialitássá válni valamely tágabb vagy inkluzívabb [fogalmi kapcsolódási szerkezet] számára. [A populizmus] tehát inkább csak lecsupaszítottan sovány, mintsem vékony-központú. [...] A homályosság és a meghatározatlanság szavazatszerzésre ugyan valóban alkalmas, azonban ennek eredménye legjobb esetben is csak egy látszatideológia lehet.” (Freeden 2017: 3, 10) [Saját fordítás]

Benjamin Moffitt (2016: 28) hasonló problémákra világít rá, hiszen állítása szerint a populizmus más, a freedeni keretben vékony-központú ideológiaként értelmezett eszmerendszerekkel ellentétben (például nacionalizmus, feminizmus, zöldpolitika), nem tett kísérletet arra, hogy „vastagabbá” váljon, fogalomszerkezetét kiterjessze. Ez az önmagában is túlzottan szűk fogalmi mag emellett egyfajta közös genealógiai és történelmi alappal sem társul, amely Moffitt (2016) szerint végső soron nem teszi lehetővé, hogy az ideológiai értelmezés perspektívájából a populizmus egy árnyalt magyarázatát és fogalomalkotását biztosítsuk.

A vékonyközpontúságon túl azonban más problémák is felvethetők a populizmuskutató ideológiai-eszmei szemléletével kapcsolatban. Tágabb ideológiaelméleti perspektívába helyezve, az ideológiai elemzés irányzatai között „térbeli” és „nem térbeli” megközelítéseket különböztethetünk meg (Homer-Dixon et al. 2013, Leader Maynard – Mildemberger 2018). Michael Freeden (1996) morfológiai ideológiaelmélete a nem térbeli paradigmába sorolható, hiszen az ideológiákat komplex fogalmi hálóként értelmezi, melyek éppen ezen komplexitásukból fakadóan nem redukálhatók különböző – egy vagy néhány – dimenziós skálára.

Ezzel szemben a populizmus ideológiai felfogása deklaráltan a mainstream politikatudomány kvantitatív orientációjához kíván illeszkedni, s különösen a populista pártok (vö. Mudde 2007) vizsgálatánál egy a freedeni megközelítéstől eltérő, térbeli paradigmában gondolkodó ideológiaképet alkalmaz. Az ideológiakutatás térbeli paradigmája elsősorban a kvantitatív és empirikus szemléletű komparatív politikatudomány és a szociálpszichológia megközelítéseiben elterjedt (Ostrowski 2022: 162). A populizmuskutató ideológiai-eszmei paradigmáját elméleti síkon alátámasztó ideológiaelmélet tehát paradigmatikusan eltér az azt implikáló gyakorlatban alkalmazott ideológiakoncepciótól.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

A homogenitás tézis kritikája

A populizmuskutatás ideológiai megközelítését a performatív elmélet perspektívájából a hibriditás és homogenitás tézis szembeállításával is megvilágíthatjuk. Cas Mudde (2021) szerint a populizmus homogenitást tételez, azaz a népet mint egységes egész ragadja meg, minden egyes tagjának ugyanazon érdekeket és értékeket tulajdonítva. Ezzel szemben a performatív elmélet a populizmus hibrid jellegét hangsúlyozza (Casullo 2021: 81).

Ez a limitáció a tanulmány érvelése szerint kiküszöbölhető, ha egyrészt a populizmus graduális felfogását adaptáljuk (lásd: következő bekezdés), másrészt a populizmust a hibridizáció és a szinekdochális képviselet koncepciójával ragadjuk meg. Mi több, a populizmus identitás szempontjából hibrid értelmezése pontosabban rámutat annak eltérésére mind a technokrata, mind a populáris-népi (de nem, vagy csak kevéssé populista) performatív képviseleti formáktól is (Casullo – Colalongo 2022).

Dichotómia versus kontinuum – a populizmus bináris felfogásának problémája

Az ideológiai felfogás vonatkoztatási keretében elterjedt felfogás a populizmust bináris perspektívában közelíti meg (vö. Mudde – Rovira Kaltwasser 2013). Ez azt jelenti, hogy a hangsúly a kategorizációra helyeződik, és a pártok, politikusok vagy éppen mozgalmak ez alapján vagy populisták, vagy nem populisták (Moffitt 2020: 27). Nincs tehát köztes álláspont, az osztályozás és besorolás kritériuma felülírja a belső érvényesség dimenzióját, s így ebben a felfogásban legfeljebb a populizmus altípusairól beszélhetünk.

A populizmus ezen bináris felfogását az ideológiai felfogáson kívül eső megközelítések nagy része elutasítja, a populizmus mértékét nem dichotóm hanem kontinuum szemszögből közelítve meg (vö. Jagers – Walgrave 2007, Moffitt 2016). A performatív elmélet szintén a populizmus graduális értelmezését fogadja el. Jóllehet, az érvelést árnyalja, hogy az ideológiai felfogás keretei között is történtek kísérletek a bináris vonatkoztatási keret meghaladására. Matthijs Rooduijn (2019) szerint a populizmus ideológiai fogalomalkotása önmagában hordozza a mérhetőség kritériumát, és kvantitatív tartalomelemző módszerek segítségével azonosítható, hogy politikusok és pártok milyen mértékben fogalmazznak meg populista üzeneteket. A populizmus fokozatait elfogadó kvantitatív munkák számának növekedését Paris Aslanidis (2016: 5) is pozitívként könyveli el (noha ő nem sorolható az „ideológiai” szerzők közé).

A tézissel kapcsolatban tehát a szakirodalomban sincs konszenzus, mindazonáltal az ideológiai megközelítés (legalábbis kezdeti) bináris felfogása alapvetően prob-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

lematizálható a populizmust egy spektrumon elhelyező fogalomalkotás szemszögéből, mely árnyaltabban és kifinomultabban ragadja meg a populizmus mértékének kérdéskörét.

Egy lehetséges kiút az „ideológiai zsákutcából”: Performatív populizmuselmélet

A populizmuskutatás performatív irányzata tehát a tágabb diszkurzív-performatív elméleti iskola egyik altípusának tekinthető, mindazonáltal előfeltevéseit számos határterület belátásainak szintézise teremtette meg. A megközelítést a legmagasabb absztrakciós szinten a tudományelméleti szociálkonstruktivizmus (vö. Marsh et al. 2018) és a társadalomtudományok performatív fordulatának (Bachmann-Medick 2016) premisszái határozzák meg. A felfogás tehát merít a posztstrukturalista diszkurzuselméleti hagyomány fogalom- és eszköztárából, kvalitatív és antipozitivisták tudományképéből, ugyanakkor fókuszában éppen a diszkurzuson részben túlmutatató verbális és nem verbális dimenzió vizsgálata, a populizmus szociokulturális és performatív aspektusainak feltárása áll.

A populista vezetők a performatív felfogás szerint egyszerre érzékeltetik a választókhöz való közelségüket és fejezik ki a tőlük való különbséget és excepcionalizmust. Maria Casullo (2021) a populista vezetők általi szimbolikus és kulturális elemek ilyenén dinamikus kiválasztását, kombinálását és váltogatását hibridizációnak nevezi. Ennek része egyrészt a közelség demonstrálása, azaz a választók szokásainak, öltözködésének, beszédmódjának részleges átvétele. Ez kiegészül a karizmatikus kiválóság szemléltetésével, amely az erélyességtől (Moffitt 2016) akár a visszafogottságig (Casullo 2021) is terjedhet, a populizmus színrevitele tehát sok módon történhet. A harmadik elem pedig a hatalom szimbólumainak megragadása, az intézményi hatalom birtoklásának megtestesítése.

A performatív elmélet – tágabb képviseletelméleti kontextusba helyezve – az irodalom konstruktivista fordulatának egyik továbbgondolási lehetőségével is kecsegtet. A konstruktivista képviseleti irodalom (vö. Disch 2021, Saward 2010) a klaszszikus pitkinyi felfogással szemben a képviseltek identitását nem tekinti adottnak, hanem érvelésük szerint ezen identitás a képviseleti folyamatban jön létre, így a képviselők – képviseleti igénybejelentéseiken keresztül – jelentős mozgástérrel rendelkeznek az állampolgári igények kimunkálásában és formálásában.

A képviselői oldalnak jelentős ágenciát kölcsönző konstruktivista felfogás lehorgonyzására és árnyalására több továbbgondolási kísérlet született. Egyes megközelítések a tapintásmetafora segítségével igyekeznek megragadni a politikai vezetők igénybejelentései és az állampolgári identitások képlékenységének dinamikáját (Illés – Körösenyi 2023). A képviselet diszkurzuson túli dimenziójának vizsgálatára továbbá a Hans-Ulrich Gumbrecht-féle (2003, 2021) jelenlétfogalom is alkalmas le-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

het (vö. Illés – Tamás, Forthcoming). A szakirodalom ezen szeleténél kapcsolódik a performatív elmélet a képviseleti paradigmához, amely egy alternatív perspektívából a (nyelvi és nem nyelvi) performativitás relevanciájára világít rá (Casullo 2021, Saward 2017).

A performatív elmélet populizmusfogalma

Ahogy az imént szemléltettem, a performatív populizmuskutatás paradigmája, bár a diszkurzív-performatív felfogás altípusának tekinthető, valójában annál jelentősen tágabb elméleti perspektívát ölel fel. A megközelítés ugyanis képviseletelméleti, szociálpszichológiai és vezetéselméleti implikációkkal és kapcsolódási pontokkal egyaránt rendelkezik. Az alábbiakban a performatív elmélet eszköztárával felvértezve a tanulmány szempontjából releváns definíciós szűkítésekre és fogalomalkotási finomításra helyezem a hangsúlyt. Ez a kapcsolódás megteremtése azon perspektívából kiemelkedő jelentőségű, hogy összeköti és egyfajta hidat képez az elméleti fejtegetés és az empirikus elemzés között. Ez a szemléletmód a politikaelmélet egy sajátos felfogásához köti a tanulmányt:

„A politikaelmélet fogalmi és felismerési nem az értékelés vagy az empirikus leírás és mérés célját szolgálják, hanem a magyarázatát és a megértését. A politikaelmélet »köztes« helyet foglal el a fogalmi (politikai filozófia) és az empirikus világ (politikatudomány) között.” (Körösenyi 2019: 204)

A populizmus performatív-stiliztikai megközelítésének korai munkái (Moffitt 2016, Ostiguy 2009) elsősorban a „rossz modorra”, a „szociokulturálisan hétköznapi” jelölők szerepének fontosságára koncentráltak a populista vezetői stílus kapcsán. Szemben a technokrata stílussal és az azzal azonosított merevséggel, kifinomultsággal és műveltség sugallásával, a populista rossz modor a vulgáris, nyers, kulturálisan népszerű elemek kifejezésén alapul (vö. Ostiguy 2009, 2017). Ugyanakkor Benjamin Moffitt (2016: 59) érvelését árnyalva megjegyzi, hogy a rossz modor stílusa nem korlátozódik kizárólagosan a Pierre Ostiguy-féle (2009) szociokulturális spektrum „közönséges” oldalára.

Annak mélyreható elméleti kimunkálása, hogy a közelség demonstrálása a populista vezetői performanszokban nem csak egy módon történhet, az irányzat újabb kifejtéseiben jelent meg (Aiolfi 2022, Casullo 2021). Ez egyrészt azt jelenti, hogy – a szinekdochális képviselet⁵ fogalma alapján – a populista performansz nem csak az

⁵ A tanulmányban használt szinekdochális képviselet fogalmát a kortárs képviseleti irodalomban mások is alkalmazzák (vö. Ankersmit 2019, Van de Sande 2020), azonban a performatív elmülethez Maria Casullo megközelítése illeszkedik a legjobban.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

általánosan elfogadott „strongman” trópus alapján jellemezhető, hiszen a határsértés lényege nem maga a keménység imázsa, hanem a politikusként való viselkedés konvencionizált társadalmi elvárásainak kikezdése (Casullo 2021: 81). Másrészt, a „határsértő mozzanat” aktusának stratégiai alkalmazása teszi sajátossá a populista performanszot, amely azonban a rossz modoron túlmutató normasértést is jelenthet (Aiolfi 2022: 5). A populista performansz esszenciája tehát a politikailag releváns normák megsértése, azonban maga a határsértés aktusa a politikai kontextustól függ, és egyáltalán nem feltételezi a populista stílussal sokszor azonosított kemény és nyers modort. A határsértés lényege tehát az, hogy a vezető demonstrálja autentikusságát, elhatárolja magát versenytársaitól és a politikusokkal általánosan társított technokrata imáztól.

Ennek képviseleti vonatkozása Michael Saward (2010) fogalmi keretével élve, hogy a képviseleti igény tárgya (*object*) egy hibrid népi identitás megteremtése, míg a képviseleti igény alanya (*subject*) egy ezzel rezonáló hibrid politikusi imázs létrehozása. A populizmus mint performatív képviselet tehát a képviseleti igény szavazókhöz történő illeszkedését úgy konkretizálja, hogy egy sajátosan megformált hibrid választói közönséget teremt.

Az ideológiai paradigmában élő merev és leegyszerűsítő kép – azaz az inherens vulgáris jelleg stilisztikai eleme – valójában a populista performansznak csak egy lehetséges módja. A performatív elmélet szerint tehát a populizmus színrevitele számtalan módon történhet, s az, hogy a vezetők a hibridizáció és a határsértés éppen melyik változatát alkalmazzák, függ a kulturális, politikai és társadalmi kontextustól.

A tanulmány ezek alapján a performatív populizmusfogalom alkalmazása mellett teszi le voksát, melyet a releváns szerzők elméleti meglátásai alapján a következő elemek segítségével definiál:

- (1) A nép és az elit antagonisztikus küzdelmének megtestesítése egy politikai vezető által (Aiolfi 2023). A tanulmány tehát elemzési perspektíváját a politikai vezetők – jelen esetben Boris Johnson és Jeremy Corbyn – performanszaira helyezi. A nép és az elit szembeállítása azon kevés komponensek egyike, melyet a populizmuskutatók minden megközelítése elfogad (Katsambekis 2022, Rooduijn 2019). Ez egyben egy definíciós alapot is biztosít, hiszen az elemzésnek a performatív felfogás újszerű meglátásai mellett a populizmus nép-elit dichotómiájára is szükséges reflektálnia.
- (2) A politikai normák megsértése annak érdekében, hogy a vezető kifejezze saját magának és üzenetének közelségét a néphez (Aiolfi 2022). A határsértő mozzanat stratégiai alkalmazása a tanulmány szerint tehát a populizmus egyik alapvető (de nem kizárólagos) konceptuális eleme. Ahogy korábban kifejtettem, a populista performansz nem korlátozódik az Ostiguy-féle (2009) szociokulturális dimenzió „alantas” jellegzetességeinek felmutatására, a határsértés több módon, és emellett kontextuálisan szituáltan történik. A határ-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

sértő mozzanat lényege tehát a populista vezető autentikusságának felmutatása, a néphez való közelség demonstrálása, és versenytársaktól való különbség szemléltetése.

- (3) A vezető megtestesíti azt a határsértő aktust, amely által követői szimbolikusan eljutnak a „hatalom márványcsarnokaiba” (Casullo 2021). Ezt a vezető tehát a hibridizációval, a hétköznapiság és a kiválóság kombinációjával éri el. A populista szinekdochális képviselet a vezetői performanszokban megjelenik az öltözködés, a modor, a beszédmód, de még az étkezési szokások tekintetében is. Ezen elemeknek és performatív összetevőknek váltogatásával képes a vezető létrehozni azt a hibrid identitást, amelyet prototipikus módon képvisel (vö. Reicher – Haslam 2017).

Az empiria célja a tanulmányban elsősorban az empirikus elméletalkotás előmozdítása. Azaz, az empiria az elmélet szempontjából azért döntő jelentőségű, mert az abból levont következtetések egyrészt segítik az elmélet továbbgondolását és finomítását, másrészt illusztrálják az elméleti keret alkalmazhatóságát. A tanulmány ebben a tekintetben tehát azon kortárs realista politikaelméleti hagyományhoz csatlakozik, amely az elméletalkotást a politikai valóság empiriájából eredezteti, és az elmélet, valamint az empiria viszonyát egy dinamikus interakcióként fogja fel, melyben ebből következően az empirikus elemzés az elmélet továbbgondolása tekintetében központi szerepre tesz szert (vö. Illés 2021, Körösenyi 2019, Sabl 2015, Szűcs 2017).

Az imént ismertetett fogalmi keretből és politikaelméleti megfontolásokból következően a következő kutatási kérdéseket fogalmazhatjuk meg:

A szinekdochális képviselet mely elemeit azonosíthatjuk Jeremy Corbyn és Boris Johnson esetében? Ezek az elemek milyen viszonyban állnak az ideológiai, illetve a performatív populizmuselmélet meglátásaival?

Elemzés – performatív populizmus: Boris Johnson és Jeremy Corbyn esete

MÓDSZERTAN ÉS ELEMZÉSI SZEMPONTOK

A tanulmány a populizmus performatív elméletét Boris Johnson és Jeremy Corbyn esetén keresztül vizsgálja meg. Az esetválasztást több szempontból indokolja a két politikai szereplő általános ismertsége, a nyugat-európai demokrácia intézményi kontextusa, s azon percepciók (vö. Flinders 2020, Whiteley et al. 2019, emellett különösképpen a brit média diskurzusa), melyek szerint a 2017-es és 2019-es brit parlamenti választások a populista és perszonalizált pártelnökök küzdelméről szóltak. Ezek alapján tehát az eset alkalmasnak mutatkozik az imént szemléltetett performatív elméleti repertoár alkalmazhatóságának szemléltetésére.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

A tanulmány módszertana *interpretatív esettanulmány*, amennyiben egy előre meghatározott elméleti-fogalmi keret szempontjai szerint vizsgálja a kiválasztott eseteket. Az esettanulmányok célja az írásban egyrészt a performatív populizmus-elmélet alkalmazhatóságának és magyarózóerejének illusztrálása. Másrészt, az elemzés célja továbbá a témakör konvencionális értelmezési kereteinek kikezdése – mind az általános értelemben vett populizmusirodalom és populizmuselmélet, mind az esetekre vonatkozó másodlagos szakirodalom vonatkozásában. Másképp fogalmazva, az elemzés a korábban ismertetett populizmus-megközelítések közötti vitákra, és az eseteket elemző másodlagos irodalmak meglátásaira is reflektál. A két eset vizsgálatát tehát a tanulmány elemzési horizontja kapcsolja össze, az összehasonlítást ezáltal kevésbé azok tartalma, mint relatív (strukturális, nem pedig időbeli) szimmetrikussága teremti meg.

Az esetválasztás tekintetében a tanulmány Boris Johnsont, mint az elmélet szemléltetésének paradigmaticus esetét, míg Jeremy Corbynt mint deviáns eset vizsgálja (vö. Flyvbjerg 2006). Johnson esetében az elemzés elsősorban a 2019-es választási kampányra fókuszál, míg Corbynnál a 2017-es választási kampányra⁶. Ezt a két politikai adott időszakban nyújtott – és a szakirodalom által is megállapított – relatív sikeressége indokolja (vö. Dorey 2017, Flinders 2020). Ezeken a választásokon tehát – Corbyn 2017-ben, Johnson pedig 2019-ben – a várokozásoknál eredményesebben teljesített.

A vezetői performanszok elemzése Maria Casullo (2021) megközelítése alapján tág perspektívában történik. A performansz-elemzés tehát nem az egyes beszédekre vonatkozó elemek aprólékos azonosítását jelenti (egy ilyen elemzéshez lásd: Saward 2017), hanem az adott politikai vezetők tág értelemben vett intézményi és szociokulturális kontextusához, konvenciókhoz és a performatív elmélet populizmusfogalmának szempontjaihoz viszonyítva történik. Másképp fogalmazva, Michael Saward (2017) megközelítésével szemben, ahol az egyes performanszok mikroszintű elemzése történik annak fő elemeinek azonosításával, a színpad beállítására, valamint a nézők elhelyezkedésére és reakcióikra fókuszálásával, a dolgozat ennél szélesebb perspektívában vizsgálódik. Azaz, nem egy-egy beszéd részletes performansz-elemzésére, hanem az elemzett politikusi imázsok összképének felvázolására kerül a hangsúly.

⁶ Ugyanakkor a két politikus performanszának elemzése nem szűkíthető le egzakt módon erre a két kampányidőszakra. A performanszok ugyanis tágabb perspektívában, az adott politikus múltjával, valamint a politikai kontextusban meghatározó konvenciókkal való dinamikában ragadhatók meg.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

Jeremy Corbyn – populista vagy populáris performansz?

A Jeremy Corbyn pártelnökségének populizmusát övező szakirodalomban annak megítélése ambivalensen jelenik meg. Míg egyes megközelítések Corbynt a baloldali populizmus alapvető esetének tekintik (Dorey 2017, Flinders 2018, Hindmoor 2018, Karavasilis 2018) vagy diszkurzív látószögből populista, népet és elitet antagonisztikusan szembeállító diskurzusát hangsúlyozzák (Demata 2019, 2020), mások a populizmust csupán Munkáspárton belüli előretörése tekintetében vélik felfedezni (Watts – Bale 2019). A baloldali populizmust egyes tanulmányok nem is annyira Corbyn személyéhez, hanem inkább a munkáspárt 2017-es választásokon történő megerősödéséhez kötik (Whiteley et al. 2019). Történeti perspektívában a Corbyn jelenséget, mint a második világháborút követő újbaloldal és a parlamentáris szociáldemokrácia baloldali változatának ötvözetét (Bassett 2019), vagy a „hétköznapiság” és a nyolcvanas évek euroszeptikus baloldaliságának újrafogalmazását (Kissas 2020) ragadják meg. Végül, született olyan olvasat is, mely Corbyn kapcsán elveti a baloldali populizmus fogalmának relevanciáját, s helyette a „populáris baloldaliság” koncepcióját alkalmazza annak jellemzésére (Dean 2023). A performatív megközelítés kifinomult fogalmi repertoárja és graduális populizmusfelfogása meglátásom szerint képes feloldani vagy értelmezni a Corbyn populizmusával kapcsolatos szakirodalmi ellentmondásokat.

A szakirodalom ambivalenciáját álláspontom szerint a populizmus és a popularitás (Casullo 2021) vagy demotizmus (March 2017) megkülönböztetése világítja meg. Jeremy Corbyn populizmusa az elmélet perspektívájában tehát problematizálható, hiszen az látszólag nem a szinekdochális képviselet hibrid identitásának, hanem inkább a néphez való közelség kizárólagos megjelenítésének, a populáris-népi képviseletnek feleltethető meg. A populáris képviselettel szemben, amely az alázatosság és a népiesség megjelenítését fejezi ki, a populizmus a performatív felfogás szerint az elitista és populáris elemek hibridizációja, tehát ezen jelölők kombinálása teremti meg a ténylegesen populista performanszt. Corbyn emellett sem megjelenésében és öltözködésében, sem beszédmódjában nem mutatkozott jelentősen eltérőnek a konvencionális politikusi viselkedési normáktól (ez különösen Boris Johnson „bohóságához” képest kiemelendő).

Corbyn vezetői imázsának egyik alapvető kontextusa, hogy évtizedes politikusi pályafutása mellett egész életében baloldali aktivista tevékenységet folytatott. Ebből a kontextusból következően az előtte álló performatív kihívás annak demonstrálása volt, hogy a szociális érzékenység és a pártelnöki szerep összeegyeztethető (Kissas 2020).⁷ Pártelnöki felfogását tehát – ezen érvelés szerint – a szociális érzékenység-

⁷ Ezen a ponton természetesen felvethető, hogy ez mégiscsak valamiféle hibridizáció, hiszen a pártelnöki poszt betöltése részlegesen az elithez köti Corbynt. Mindazonáltal Angelos Kissas (2020) tanulmánya éppen azt szemlélteti, hogy Corbyn a pártelnöki szerephez társuló vezetői attribútumokat nem jelenítette meg performanszában, s annak középpontjában a hétköznapiság demonstrálása állt. Mindazonáltal a graduális populizmusfogalom alapján, ahogy a későbbiekben látható, az illetén szempontok árnyalhatják Corbyn populizmusának elutasítását.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

hez, közelséghez, adaptivitáshoz kellett igazítania. Ezt mintázza *Twitter* felülete a 2017-es választási kampány közben, ahol mindennapi tevékenységeket tett közzé, bemutatta, hogy kampánya keretében vonattal utazik, labdarúgó-mérkőzésekre jár, vagy éppen önkéntesekkel társalog, továbbá az inklúzió és egység nevében a „nem privilegizált sokaság” köreit, az ápolókat, tanárokat, időseket, fiatalokat, és kisebbségeket szólította meg posztjaiban (Kissas 2020: 276). Már 2015-ös, pártelnöki posztot elfogadó beszédében (Channel 4 News 2015) megjelenik az átlagemberekre való hivatkozás és megszólításuk szükségessége, jóval a 2017-es „for the many” kampányüzenet szisztematikus alkalmazása előtt. Corbyn emellett a Munkáspárton belül is úgy pozicionálta magát, mint aki a leginkább emberközeli, alulról jövő és *grassroots* platformot képes nyújtani (Watts – Bale 2019).

A közelség illetően színrevitele Corbyn performanszában – ahogyan azt Angelos Kissas (2020) tanulmánya elemzi – nem a populista, hanem a populáris képviselet jelenségét illusztrálja. Populista performanszról ebben a tekintetben akkor beszélhetnénk, ha a pártelnöki szerep nem a szociális érzékenységhez és aktivista múltjának újracsomagolásához, hanem a különböző kulturális elemek kombinálásához és a követők szimbolikus hatalmi pozíciókba juttatásának színreviteléhez kötődött volna. Emellett fogalmilag az inklúzió mint a baloldali populizmus egyik központi fogalmi eleme (vö. Stavrakakis – Katsambekis 2014) a performatív felfogás jegyében alapvetően sem magához a populizmushoz, hanem a partikuláris kapcsolódó szocializmusideológia pozíciójához köthető, s így az nem képezi a populizmus konstitutív összetevőjét.

Mindazonáltal a populizmus fogalmának elvetése Corbyn esetében (vö. Dean 2023) – performatív keretben – ezen elméleti fenntartások és fogalmi diszkrpanciák fényében sem indokolt. A populizmus graduális felfogása éppen az egyes empirikusan megjelenő populizmuskonfigurációk árnyalt bemutatását teszi lehetővé, amely Corbyn elemzésénél rámutat egyes ténylegesen populista elemek megjelenésére is. Ilyenek például a határsértő mozzanatok vagy a nép és elit szembenállásának megtestesítése vezetői performanszaiban.

Corbyn performanszában részleges populizmusa megmutatkozik a Munkáspárton belüli előretörésében, valamint a pártelnöki pozíció megszerzésében és megszilárdításában. A Munkáspárt tagságát és támogatóit népként megkonstruálva és a mozgalmi politikához való visszatérés koncepciójába ágyazva Corbyn ezt a „népet” a parlamenti munkáspárt (PLP) „blairista”, „centrista” elitjével, azaz párton belüli ellenfeleivel állította szembe (Watts – Bale 2019).

A tanulmány a nép konstruálását a homogenitás és moralitás tézisekkel magyarázza, a „*bottom up*” retorikát a homogén és erkölcsös nép kifejezésének, a tagságnak kölcsönzött morális autoritásnak tekintve (Watts – Bale 2019: 101–103). A tagság népként történő konstruálása álláspontom szerint ezzel szemben inkább a vezetővel való identifikáció (vö. társas identitás elmélete), valamint a heterogén választói csoportok megragadására alkalmas üzenetek megtestesítésével (vö. Ostiguy – Moffitt



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

2021) magyarázható. Másképp fogalmazva, a konstruált nép korántsem homogén identitást teremtett, s az üzenetek rezonálása sokkal inkább azok „túlsorduló” jellegének és a vezetővel való azonosulásnak köszönhető. A Corbyn által képzett és megszólítani kívánt hibrid identitás a 2017-es kampány idejére még inkább egyértelművé vált, a „nem privilegizált sokaság” körébe a társadalom széles demográfiai spektrumát értve (Kissas 2020). Corbyn személye tehát kifejezte az egységet és megtestesítette a népet, azonban nem az ideológiai perspektíva homogén módján, hanem különböző társadalmi csoportokat egyszerre megszólítva, ezáltal az egységteremtés nem írta felül a hibriditást (vö. Casullo 2021). Azaz, Corbyn imázsa nem a Laclau-féle (2005) üres jelölőként funkcionált, hanem éppen ellenkezőleg, „túlsordult” (Ostiguy – Moffitt 2021) jelentéssel. Továbbá, a szinekdochális képviseletre jellemző harmadik elem, a hatalmi pozíció felmutatása is megjelenik, noha a pártelnöki szerep és az ahhoz kapcsolódó szerepfelfogás kevésbé meghatározó jelentőségű, mint a később bemutatott Johnson-féle intézményes hatalom megtestesítése.

Jake Watts és Tim Bale (2019) tanulmánya emellett Corbyn Munkáspárton belüli populizmusát a corbynista tagság nép-konceptiójának és a párt parlamenti szárnyának Corbyn-ellenes elit-konceptiójának szembenállásaként ragadja meg. Ezzel szemben jelen írás – performatív szempontból – ennek az aktusnak a határsértő jellegére helyezi a figyelmet, mely meglátásom szerint meggyőzőbb érvelést biztosít Corbyn populizmusát illetően, mint annak tartalmi-ideológiai, vagy éppen szervezeti-stratégiai megközelítése. A mozgalmi politikához és a parlamenten túlmutató munkáspárti hagyományhoz való visszatérés performansa mind a kortárs munkáspárti normák, mind a brit parlamenti szociáldemokrácia normáinak határsértő mozzanatait hordozza. Corbyn azáltal tehát, hogy egyrészt elitként konstruálta meg politikai ellenfeleit, továbbá az általuk konvencionizált munkáspárti normarendszer szándékos megsértéseit is színre vitte, egyaránt megkülönböztette magát és autentikusnak festette le performanszát a párton belüli „*establishment*”-tel szemben. Ezen határsértéseket mintaszerűen példázza a 2017-es választási kampányhoz választott eszközök jellege, amely a „Westminster-fókuszú sajtótájékoztatók” helyett a „mozgalmi stílusú gyűléseket és felvonulásokat” helyezte előtérbe (Watts – Bale 2019: 105). Ebben a tekintetben tehát Corbyn performansza megjelenített egyes populista jellemzőket. Meglátásom szerint performanszának, és annak autentikus hatásának a média is megágyazott. A sajtó ugyanis egyszerre támadta (Cammaerts et al. 2020) és mutatta be autentikusnak (Mueller et al. 2019) Corbyn pártelnökségét, amely hozzájárulhatott populista performanszának hitelességéhez, a néphez való közelség és a nép érdekében történő cselekvésre való alkalmasság kettősségéhez.

A Jeremy Corbyn esetében megjelenő részleges populizmus emellett a nép és az elit szembenállásának diskurzusában mutatkozik meg, amely azonosítható a Brexit-tel összefüggő retorikájával (Demata 2019) a párton belüli pozicionálással (Watts – Bale 2019) és a 2017-es választási kampányhoz kötődő Twitter posztjaival (Kissas, 2020) kapcsolatban is. Ezen elitellenes „testi performansz” stilisztikai jellegét te-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

hát annak ténye is alátámasztja, hogy az különböző ideológiai tartalmakat képes formába önteni (Aiolfi 2023: 44). A nép és elit szembeállításának megtestesítése tehát megjelent az EU-val kapcsolatos népszavazás tekintetében, ahol Corbyn bár hivatalosan pártja álláspontja, azaz a bentmaradás mellett kampányolt, retorikája megegyezett a kilépés-pártiak érvelésmódjával (Demata 2019: 132). Míg Massimiliano Demata (2019) elemzése fontos aspektusokat világít meg, álláspontom szerint az általa szubsztantív pozícióként értelmezett populizmus valójában éppen azt szemlélteti, miként képes a populista performansz különböző tartalmi elemekhez kapcsolódni. Performatív perspektívában ez tehát a populizmus stilisztikai jellegét igazolja, hiszen ugyanazon módon, a nép és az elit szembeállításának megtestesítésével az EU-s népszavazás kapcsán mindkét pozíció (bentmaradás, kilépés) populistá formába illeszthető.

Összegezve az elemzést, Jeremy Corbyn performanszával kapcsolatban a tanulmány elméleti kerete szempontjából tehát három állítást fogalmazhatunk meg:

- (1) A populizmusát illető szakirodalmi diszkrepancia elsősorban a populizmus és a popularitás fogalmi elválasztásával, valamint a populizmus graduális fel fogásával magyarázható és oldható fel.
- (2) Jeremy Corbyn performansa elsősorban a néphez való közelséget demonstrálta, amely a populáris képviseletet (Casullo 2021), demotizmust (March 2017) jelenti szemben a populista képviselet hibridizációs színrevitelével. A szinekdochális képviseletre jellemző elemek tehát hiányoznak Jeremy Corbyn vezetői performanszából.
- (3) A graduális populizmusfelfogás alapján az előző megállapítást annyiban árnyalhatjuk, hogy bár Corbyn esete valóban inkább a populáris képviselet fogalmával ragadható meg, performansa emellett egyes pontokon tartalmazott populista elemeket, például az elit és a nép szembenállításának megtestesítése, vagy a határsértés és autentikusság tekintetében.

Boris Johnson – a szinekdochális képviselet paradigmaticus esete

Boris Johnson populizmusát (Corbyn megítélésével szemben) nagyobb mértékű szakirodalmi konszenzus övezi. A politikus nevéhez nem csak a médiában, hanem a tudományos diskurzusban is olyan jelzők kapcsolódnak, mint „Boris bohósága” (Flinders 2020, Molyneux – Osborne 2017), vagy a „zűrzavar lordja” (Macmillan 2020). Ahogy ezen szóösszetételek is jelzik, az irodalom elsősorban kommunikációs és performatív aspektusból ragadja meg Boris Johnson tevékenységének vizsgálatát (vö. Beck 2023, Flinders 2020, Lacatus – Meibauer 2022, Murdock 2020, Schoor 2019). Mindazonáltal a Johnson populizmusát vizsgáló egyes tanulmányok meglátásom szerint összemoszák a performatív értelemben populista és a szubsztantív – valamely ideológiához kapcsolódó – elemeket. Agnes Alexandre-Collier (2022)



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

elemzésében Johnson tekintetében végül elveti a „populista hipotézist”, ugyanakkor az általa azonosított populista retorika – erős Brexit-pártiság, bevándorlás- és parlament-ellenesség – elemei közül legfeljebb az utolsó, azaz a parlament-ellenesség része a populizmusnak. Ez sem tartalmi, hanem stilisztikai értelemben, a „határsértő mozzanat” (Aiolfi 2022) jegyében, amelynek lényege a néphez való közelség demonstrálása a politikusi viselkedési konvenciók áthágásával. A többi elem inkább a radikális jobboldali vagy nacionalista, mintsem a populista retorika összetevője, s ezáltal ismét a populizmus és a vele kapcsolatban álló ideológia összekeverésének problémájába ütközünk (vö. Brown – Mondon 2020, Hunger – Paxton 2022, Mudde 2021: 580).

Boris Johnson populizmusa vezetői performanszában mutatkozik meg (mintsem az általa képviselt szubsztantív ideológiai pozícióban), melyben mintaszerűen kirajzolódik a közelség és kiválóság kombinációja. Ezt a kettősséget a szakirodalom széles köre szintúgy felfedezni véli Johnson kapcsán, Matthew Flinders (2020) például a „felső tízezer populizmusának” fogalmával, míg Carola Schoor (2019) a populizmus-elitizmus keverékének azonosításával ragadva meg a jelenséget. Egyes tanulmányok paradoxnak nevezik, hogy Johnson annak ellenére elitellenes és magát néphez közelinek mutató retorikát alkalmaz, hogy ő maga is szerves része az általa kritizált elitnek (Beck 2023: 14, Murdock 2020). Úgy gondolom, a Johnstont elemző szakirodalom jól ismeri fel performanszának kettős, vagy akár paradoxnak is nevezhető voltát, a brit intellektuális és gazdasági elit tagjaként a néphez való közelség és elitellenesség retorikáját. Mindazonáltal, meglátásom szerint ezen tanulmányok nem képesek meggyőzően megmagyarázni a jelenség okát. Jelen tanulmány ezt a teret kívánja kitölteni, a populista szinekdochális képviselet (Casullo 2021) koncepciójával közelítve meg a problémát.

Johnson háttere személyét kétségtelenül az elithez köti. Egy volt konzervatív európai parlamenti képviselő fiaként az elitképző *Eton College*-ba, majd egyetemre az *Oxfordi Balliol College*-ba járt, „klasszikus irodalom és civilizációk” szakot végezve, s az *Oxford Union* elnökségi posztját, valamint a *Bullingdon Club* tagságát is megjárva (vö. Flinders 2020: 236, Murdock 2020: 981). Vezetői performanszát tehát egy ilyen háttérrel rendelkező politikusként kellett felépítenie. A szinekdochális képviselet perspektívájából ebből konzekvens módon következik, hogy a hibridizáció jegyében – Johnson elitkötődéseiből következően – politikusi modorát, beszédmódját, és a nyilvánosság előtt megjelenített szokásait a néphez közelinek szükségeltetett mutatnia. Ennek a hibrid kombinációnak eredményeképp egyszerre hasonlított egyes elemeiben választóira, miközben egyaránt testesítette meg aspirációikat; és miniszterelnökké válásával, valamint a Brexit befejezésének üzenetével szimbolikus értelemben eljuttatta szavazóit a „hatalom márványcsarnokaiba”. Vezetői performanszának egyik legmeghatározóbb eleme tehát a néphez való közelség demonstrálása. Ez elit múltjából következően különösen fontos volt sikeressége számára, hiszen „populizmusa szinte túlcsoordul[t] az elitista kellékektől” (Flinders 2020: 236).



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

A hétköznapiság és a konvencionális politikusi viselkedésmódoctól való elkülönülés színrevitele már 2019-es pártelnöki székfoglaló beszédében azonosítható (The Sun 2019). Johnson beszéde közben folyamatosan túlzó és extravagáns mozdulatokkal gesztikulált, s már a monológ megkezdése előtt bohókás kézmozgással intette csendre a közönséget. A szónoklat közben több helyen kommentálta saját mondanivalóját, mintha személyes – hétköznapiinak mutatózó – véleményét osztaná meg a hallgatósággal. Egyik ponton azt fűzte hozzá megállapításaihoz, hogy „igen ezek jó, ezek kifejezetten helyénvaló ösztönök”, míg később megjegyezte, az elhangzott információkat a Financial Times hasábjain olvasta, amit – „de most őszintén, [a Financial Times] egy remek remek remek brit márka” – kommenttel egészített ki. Az illetén „meta-jellegű” kiszólások a konvencionális politikusi diskurzusok szerkezetét hazudtolják meg, ezáltal a hétköznapiságot, emberközelséget sugallva (Aiolfi 2022: 8). Ezeknek az elemeknek tehát nem a tartalma jelentős, hanem annak módja, ahogyan eltér a megszokott politikusi beszédmódtól.

A közelség demonstrálása megjelenik továbbá a Konzervatív Párt Youtube csatornájára feltöltött „12 kérdés Boris Johnsonhoz” című videójában is (Conservatives 2019). Az anyag a *Vouge* magazin „73 kérdés” formátumát mintázza, amelyben hírességeket látogatnak meg és készítenek velük vágatlan interjút szubjektív kameraállásból (Beck 2023: 8). A videóban élesen váltakoznak a Johnson magánéletére vonatkozó és a komoly politikai tartalommal rendelkező kérdések, beszédmódja azonban mindkét esetben hasonló, hétköznapiságot tükröző marad. A felvételből megtudhatjuk, hogy Johnson kutyasétáltatással indítja a napját, miniszterelnökké válásának egyik fájó pontja, hogy a westminsteri rezidencia biztonsági előírásai miatt nem tud thai curryt rendelni, s hogy a „fish and chips” egy hideg este a parton – verhetetlen. Az interjú közben az irodában teát készítve megjegyzi, manapság leginkább Rolling Stonest hallgat, legutóbb pedig tegnap este süttött, steaket és tepsis burgonyát készítve. A brit politikai rendszer befagyása miatt a legfontosabb feladatnak a Brexit befejezését tartja, amelyet egy étkezés elkészítéséhez hasonlít, amely sütésre kész és már csak a mikrózásra vár.

Egy kampányvideóban a választókhöz közelinek mutatkozni értelemszerűen nem unikális. Johnson illetén performansa azonban a tágabb kontextus értelmében nyer sajátosan populista jelentést:

„A paródia Johnson kétértelműségét szemlélteti. Míg a Vouge-ban kizárólag hírességekkel készítenek interjút, Johnson a személyes preferenciák és politikai kérdések keverékét mutatja annak érdekében, hogy a nép gyermekeként tűnjön fel, némi inkongruens feszültséget vonva maga után.” (Beck 2023: 8)
[Saját fordítás]

Beszédmódjának és viselkedésének, szokásainak hétköznapisága tehát személye elitháttérét ellensúlyozza, és ezen elemek kombinálása teremti meg azt a hibridizá-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

ciót, amelyet Maria Casullo (2021) populista szinekdochális képviseletnek nevez. A szociokulturális értelemben vett „magas” jelölők (vö. Ostiguy 2009) tehát elsősorban Boris Johnson intellektuális és gazdasági elitbeágyazottságában, általános megjelenésében és alkatában, hosszú pártmúltjában, valamint volt főpolgármesteri és külügyminiszteri pozícióiban jelennek meg. Ezzel szemben a populáris-népi elemek Johnson beszédmódjában, modorában, viselkedésében, szokásaiban és határsértő aktusaiban fejeződnek ki. Végül, a populista képviselet háromszögének (Casullo 2021, Casullo – Colalongo 2022) harmadik összetevőjeként, az intézményes hatalom szimbólumainak felmutatása elsősorban a westminsteri *Downing Street* 10-es házszáma tekintetében jelenik meg. Az átlagpolgár szimbolikus eljutása a hatalom tereibe így kifejeződik abban, hogy Boris Johnson ebben a közegben is emberközelinek mutatkozik, például olyan kifejezésmódokon, hogy legnagyobb problémája a túlzó biztonsági előírások miatti ételkiszállítás lehetetlensége, illetve hogy még ebben a közegben is ő maga készíti el – tradicionálisan brit – vacsoráját.

Megjelenése és öltözködése is ezen elemek váltogatását mintázza. Míg Johnson alkatilag egy tipikus politikus – középmagas felső-középosztálybeli szőke férfi, általában öltönyben és nyakkendőben mutatkozva – viselkedése a konvencionális politikus képével éppen ellentétes. Kócos haja, ápolatlan megjelenése, goromba megjegyzései, és az olyan tevékenységek, mint például a „füstölt heringgel való hadonászás” (Flinders 2020: 230) kategorikusan megkülönböztetik Johnson performanszát az alkatához és háttéréhez eredetileg illeszkedő elitista imázstól. Ennyiben Boris Johnson populista „testi” performansza emlékeztet az olyan latin-amerikai vezetőkre, mint Nestor Kirchner vagy Rafael Correa – hiszen konvencionális politikusi alkatukkal és háttérükkel ellentétben egy a közelség és kiválóság hibrid elemeinek váltogatását felmutató populista politikusi imázst alkottak (vö. Casullo 2021: 82).

A néphez való közelség szemléltetése emellett a „határsértő mozzanat” (Aiolfi 2022) segítségével valósítható meg. A szabályok és normák megsértése kontextuálisan szituáltan történik, és az adott konvencióval szembeni kihágásként a populista politikus emberközeliességét hivatott demonstrálni. A brit politikai kontextusban az egyik ilyen konvencionális elem az alkotmányos rendszerrel kapcsolatos azon íratlan szabály, amely a hatalmon lévők önmegtartóztatására, visszafogottságára és jó modorára („being good chaps”) vonatkozik (Blick – Hennessy 2019). Boris Johnson stratégiai határsértő aktusai az ezen konvencióval szembeni kihágásként értelmezhetők, s a vele kapcsolatban emlegetett parlament-ellenes retorika (vö. Alexandre-Collier 2022) ebben a perspektívában kap sajátosan populista jelentést.

Ahogy az a tanulmány elméleti része szemléltette, ezen határsértő mozzanatnak elsősorban nem magának a rossz modornak (Moffitt 2016), a vulgáris és goromba beszédmódnak (Mudde – Rovira Kaltwasser 2017) a ténye, hanem az adott konvencióval való szembeszegülés stratégiai aktusa lényeges (vö. Aiolfi 2022). A brit parlament íratlan viselkedési normáinak megsértése megmutatkozik például a Parlament feloszlásában; abban, hogy Johnson 2019 szeptemberében a Brexit kap-



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

csán foglalt álláspontjuk miatt 21 képviselőt kizárt a Konzervatív Pártból; valamint a brit tárgyalási pozíciót gyengítő EU-s kilépési nyilatkozat „kapitulációs törvénynek” nevezésében is (Flinders 2020: 233).

Az elemzést összegezve, Boris Johnson performanszával kapcsolatban a tanulmány elméleti kerete szempontjából három állítást fogalmazhatunk meg:

(1) A Johnson populizmusát vizsgáló szakirodalomban leírt ambivalencia, a populista és elitista elemek keveredése a hibridizáció fogalmával ragadható meg, ettől válik sajátosan populistává a performansz. A populizmus tehát több, mint emberközelség, s vonzereje valójában a vezető prototipikusságában, a közelség és kiválóság kombinációjában rejlik.

(2) Az elemzés ebből következően rámutat, hogy a populista performansz hibrid jellegű, keverednek benne az elitista és a populáris elemek. Az eset tehát alkalmas a szinekdochális képviselet koncepciójának illusztrálására, s Boris Johnson „testi performansza” hasonlóságot mutat Nestor Kirchner „peronista szinekdochéjával”, amennyiben a populizmus színrevitele a közelség demonstrálása mellett a választók aspirációit is megjeleníti, elithátterével, valamint a hatalom birtoklásának szemléltetésével szimbolikusan eljuttatva őket a „hatalom azon tereibe, amelyekről korábban álmodni sem mertek” (Casullo 2021: 86).

(3) Az elemzés rávilágított, hogy a populista performansz határsértő mozzanatainak lényege önmagában nem azok vulgáris jellege, hanem annak ténye, ahogyan ez az előadásmód szembemegy az adott kontextusban elfogadott konvenciókkal és illemszabályokkal. Boris Johnson populista határsértései az íratlan brit parlamenti normákkal, valamint az általános politikusi viselkedési, megjelenési, és modorbeli etikettel szemben fogalmazódtak meg.

Összegzés

A tanulmány a performatív populizmuskutatói megközelítés elméleti keretének alkalmazásával kísérelte meg a főáramú ideológiai paradigma limitációinak megvilágítását. A performatív elmélet vívmányait két politikai vezető, Boris Johnson és Jeremy Corbyn esetén keresztül illusztrálta. Az esetek elemzésének fő célja az elméletalkotás elősegítése volt, így az empíria abból a szempontból meghatározó jelentőségű, hogy az abból levont következtetések elősegítik az elmélet továbbfejlesztését és pontosítását, továbbá az elméleti keret alkalmazhatóságát is demonstrálják. Ezáltal a tanulmány egyaránt hozzájárul a hagyományos ideológiai populizmusfelfogás kereteinek megkérdőjelezéséhez és a performatív megközelítés magyarázóerejének bemutatásához is. Az esetek elemzése mindenekelőtt rávilágított arra, hogy a populizmus nem tartalmi jellegű, nem szubsztantív ideológiai pozíció, hanem stilisztikai repertoár, különböző tartalmak formába öntésének és színrevitelének sajátos módja.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

Az elemzés a Jeremy Corbynt vizsgáló szakirodalmat meghaladva ennek a megállapításnak a tükrében illusztrálta, hogy a Corbyn-féle mozgalmi és brit parlamenti szociáldemokrácián túlmutató hagyomány felélesztésének üzenetei elsősorban nem tartalmi szempontból lényegesek, hanem a populizmus határsértő és autentikusságot demonstráló stílusa tekintetében meghatározó jelentőségük. Emellett, Corbyn populista repertoárja nem változott két egymással ellentétes pozíció színrevitelénél sem. Az EU-s népszavazás kapcsán a Munkáspárt álláspontját követve eleinte a bentmaradás mellett kampányolt, azonban az eredmény megszületését követően a népakaratra hivatkozva implicit módon a kilépés pozíciója mellett köteleződött el. Retorikája tehát a Brexittel kapcsolatban is szemléltette, hogy a populizmus nem tartalmi jellegű, s egymással teljesen ellentétes pozíciók kifejezésére is alkalmas.

Ugyan a Boris Johnstont elemző szakirodalom nagyobb mértékben reflektált a populizmus stilisztikai-performatív jellegére, a politikust jobboldali populistának nevezve (Lacatus – Meibauer 2022) a jobboldali ideológiai tartalom, illetve a Brexittel kapcsolatos pozíció és a bevándorlás-ellenesség (Alexandre-Collier 2022) összemérésre kerültek azzal a stílussal, amelyen módon ezen tartalmak kifejezésre kerültek. A tanulmány Johnson tekintetében tehát a populista stílus és ezen performansz tartalmának megkülönböztetésére és a distinkció fontosságára hívta fel a figyelmet.

Az írás emellett – Jeremy Corbyn elemzéséből következően – hozzájárult a populizmus fogalmának kifinomultabb megragadásához, a populista és populáris képviseleti elemek elhatárolását és megkülönböztetését hangoztatva. Angelos Kissas (2020) elemzését a tanulmány ebben a perspektívában árnyalta, s míg egyrészt elvetett annak általános megállapításaival, mindazonáltal rámutatott arra, hogy a politikusi, kizárólagosan a közelségre korlátozódó performansz önmagában nem populista, s az emberközelség illetően színrevitele inkább a demotizmus vagy a populáris képviselet fogalmaival írható le. A performatív elmélet kifinomult fogalmi repertoárjából következően az elemzés azonban a szakirodalom másik végpontját is problematizálta, s Corbyn esetében a populizmus koncepciójának elvetése helyett a graduális populizmusfelfogás koncepcióját alkalmazta. Bár Corbyn esete valóban jobban megragadható a populáris, mint a populista performansz fogalmával, mindazonáltal ez nem zárja ki, hogy ezen performansz egyes elemeiben mégis megjelenítsen populista vonásokat.

Ez tágabb perspektívában az ideológiai felfogás dichotomizáló kategorizációjával szemben érvényesíthető, hiszen ez a bináris fogalmi kiindulópont nem tette volna lehetővé Jeremy Corbyn populizmusának kifinomult vizsgálatát. A graduális populizmusértelmezés tehát rávilágított arra, hogy Corbyn performanszában megjelentek egyes ténylegesen populista elemek, mint például a határsértések a Munkáspárti normákkal és bejáratott kampányeszközökkel szemben, illetve a nép és elit kontrasztba állításának megtestesítése tekintetében. Ez az utóbbi szempont emellett azt is szemléltette, hogy az elit és a nép dichotómiájának színrevitele sokféle módon és különböző tartalmak kifejezéseként történhet, mint azt Corbyn esetén láthattuk az



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

EU-s népszavazás, a párton belüli versengés, illetve az elidegenedés és emberközelség kontextusában.

Jeremy Corbyn esete az ideológiai felfogás homogenitás és moralitás téziseinek limitációját is felszínre hozta. Jake Watts és Tim Bale (2019) elemzésével szemben jelen tanulmány amellől érvel, hogy a párttagság népként történő definiálása nem a homogenitásból és moralitásból, hanem az identifikációból és hibridizációból, heterogén választói csoportok párhuzamos megszólításából (Ostiguy – Moffitt 2021) következik. Corbyn üzenetei az inkluzivitás tartalmával összhangban a „nem privilegizált sokaság” hibrid választói rétegét célozták így a politikus több csoporthoz beszélt egyszerre, s ezáltal az egységteremtés nem írta felül a heterogenitást.

Boris Johnson elemzése a hibridizáció fogalmának empirikus megjelenése szempontjából releváns. Az ideológiai paradigma előfeltevései alapján a populizmus éppen az elitizmus ellentéte, ebből következően ezen értelmezési keretben Johnson esete nehezen ragadható meg. A tanulmány ezen a ponton tehát az általános értelemben vett ideológiai megközelítésen és a Johnson elemző szakirodalmon is túlmutató módon a performatív elmélet szinekdochális képviselet koncepciója segítségével magyarázza a populizmus és elitizmus keveredését. Éppen a hibridizációtól, azaz az elitista és populáris mintázatok kombinációjától nyer sajátosan populista jelentést a performansz (Casullo 2021). A populizmus színrevitele, performatív képviselete tehát túlmutat a szimpla közelség demonstrálásán, s a közelség és kiválóság kettőssége, a prototipikusság alapján történik. Johnson tehát elitmúltját, magas szintű műveltségét és konvencionális politikusi alkatát egy hétköznapi, „bohókás” (Molyneux – Osborne 2017) megjelenéssel, viselkedéssel és beszédmóddal ötvözte, miközben az intézményi hatalom (például *10 Downing Street*) szimbolikus „kiszajátítását” is megjelenítette.

Boris Johnson esete emellett az ideológiai szakirodalomban egyfajta alapvetésnek tekintett vulgaritással, a populizmus szükségszerűen durvának és modortalanak tekintett jellegével kapcsolatban is új perspektívát kínál. A performatív képviseletelmélet kiemeli, hogy a populizmus színrevitele sokféle módon történhet, amelynek a vulgáris beszédmód csak egyik lehetséges változata. Johnson performansa a brit parlamenti kultúra „*good chap*” (Blick – Hennessy 2019) illemszabályával szemben fogalmazódott meg, valamint a konvencionális politikusi beszédmód, viselkedés és megjelenés normáinak megsértésén alapult.

A tanulmány és az esetek elemzése további kutatási kérdéseket is felvetett. Komparatív érdekesség, hogy Boris Johnson populista képviseletének „testi performansa” (Casullo 2021) emlékeztet egyes latin-amerikai politikai vezetők, Nestor Kirchner és Rafael Correa eseteire. További vizsgálódást igényel, hogy a szinekdochális képviselet és a hibridizáció ugyanazt jelenti-e a két eset tekintetében, vagy az eltérő kulturális és intézményi kontextusból következően ez a hasonlóság csak felszínes jellegű. Emellett, a Jeremy Corbyn elemzéséből levont következtetések



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

alapján további vizsgálódást kíván, hogy mely egyéb politikusok jelenítenek meg látszólag populistának nevezhető elemeket, miközben azok egy kifinomult fogalmi keretben valójában inkább a populáris képviseletet vagy demotizmust illusztrálják.

Irodalom

- Aiolfi, T. (2022): Populism as a Transgressive Style. *Global Studies Quarterly*, 2(1): 1–12.
- Aiolfi, T. (2023): The Stylistic Approach to Populism: From Early Definitions to Interdisciplinary Hybridisation. In: Lotina, G. P. – Aiolfi, T. (eds): *Performing Left Populism: Performance, Politics and the People*. London, Bloomsbury Publishing, 27–49.
- Alexandre-Collier, A. (2022): David Cameron, Boris Johnson and the 'populist hypothesis' in the British Conservative Party. *Comparative European Politics*, 20(1): 527–543.
- Ankersmit, F. R. (2019): Synecdochical and Metaphorical Political Representation: The and Now. In: Castiglione, D. – Pollak, J. (eds.): *Creating Political Presence. The New Politics of Democratic Representation*. Chicago, University of Chicago Press, 231–253.
- Aslanidis, P. (2016): Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies*, 64(1): 88–104.
- Bachmann-Medick, D. (2016): *Cultural Turns: New Orientations in the Study of Culture*. Translated by Adam Blauhut. Berlin, De Gruyter.
- Beck, D. (2023): Humorous parodies of popular culture as strategy in Boris Johnson's populist communication. *The British Journal of Politics and International Relations*, Online First.
- Blick, A. – Hennessy, P. (2019): Good Chaps No More? Safeguarding the Constitution in Stressful Times. *The Constitution Society*, <https://consoc.org.uk/wp-content/uploads/2019/11/FINAL-Blick-Hennessy-Good-Chaps-No-More.pdf> (Letöltés dátuma: 2024. 12. 07.)
- Brown, K. – Mondon, A. (2020): Populism, the media, and the mainstreaming of the far right: *The Guardian's* coverage of populism as a case study. *Politics*, 41(3): 279–295.
- Cammaerts, B. – Brooks, D. – Magaéhaes, J. C. (2020): Journalistic transgression in the representation of Jeremy Corbyn: From watchdog to attackdog. *Journalism*, 21(2): 191–208.
- Canovan, M. (1981): *Populism*. New York, Harcourt Brace Jovanovich.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

- Casullo, M. E. (2021): Populism as Synecdochal Representation. Understanding the Transgressive Bodily Performance of South American Presidents. In: Ostiguy, P. – Panizza, F. – Moffitt, B. (eds.): *Populism in Global Perspective: A Performative and Discursive Approach*. New York and London, Routledge, 75–94.
- Casullo, M. E. – Colalongo, R. E. (2022): The populist body in the age of social media: A comparative study of populist and non-populist representation. *Thesis Eleven*, 173(1): 62–81.
- Channel 4 News (2015): Jeremy Corbyn elected Labour leader: victory speech in full. <https://www.youtube.com/watch?v=wB8EMRgVV1U> (Letöltés dátuma: 2024. 04. 06.)
- Conservatives (2019): Boris Johnson's hilarious election advert | 12 Questions to Boris Johnson. <https://www.youtube.com/watch?v=97zPDojMWiQ> (Letöltés dátuma: 2024. 04. 12.)
- Dacombe, R. (2018): Systematic Reviews in Political Science: What Can the Approach Contribute to Political Research? *Political Studies Review*, 16(2): 148–157.
- Dean, J. (2023): Left Politics and popular culture in Britain: From left-wing populism to 'popular leftism'. *Politics*, 43(1): 3–17.
- Dean, J. – Maignashca, B. (2020): Did somebody say populism? Towards a renewal and reorientation of populism studies. *Journal of Political Ideologies*, 25(1): 11–27.
- De Cleen, B. – Stavrakakis, Y. (2017): Distinctions and Articulations: A Discourse Theoretical Framework for the Study of Populism and Nationalism. *Javnost – The Public*, 24(4): 301–319.
- Demata, M. (2019): 'The referendum result delivered a clear message'. Jeremy Corbyn's Populist Discourse. In: Koller, V. – Kopf, S. – Miglbauer, M. (eds.): *Discourses of Brexit*. Abingdon, Routledge. 123–139.
- Demata, M. (2020): Populism and Nationalism in Jeremy Corbyn's Discourse. In: Kranert, M. (ed.): *Discursive Approaches to Populism Across Disciplines*. London, Palgrave Macmillan, 253–283.
- Disch, L. (2021): *Making Constituencies: Representation as Mobilization in Mass Democracy*. Chicago, University of Chicago Press.
- Dorey, P. (2017): Jeremy Corbyn confounds his critics: explaining the Labour party's remarkable resurgence in the 2017 election. *British Politics*, 12(1): 308–334.
- Flinders, M. (2018): The (anti-)politics of the general election: Funnelling frustration in a divided democracy. In: Tounge, J. – Leston-Bandeira, C. – Wilks-Heeg, S. (eds.): *Britain Votes 2017*. Oxford, Oxford University Press, 189–202.
- Flinders, M. (2020): Not a Brexit Election? Pessimism, Promises and Populism 'UK-Style'. *Parliamentary Affairs*, 73(1): 225–242.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

- Flyvbjerg, B. (2006): Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, 12(2): 219–245.
- Freeden, M. (1996): *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford, Clarendon Press.
- Freeden, M. (2017): After the Brexit Referendum: Revisiting Populism as an Ideology. *Journal of Political Ideologies*, 22(1): 1–11.
- Gumbrecht, H. U. (2003): *Production of Presence. What Meaning Cannot Convey*. Stanford, Stanford University Press.
- Gumbrecht, H. U. (2021): *Crowds*. Translated by Emily Goodling. Stanford, Stanford University Press.
- Hawkins, K. A. – Rovira Kaltwasser, C. (2019): Introduction: the ideational approach. In: Hawkins, K. A. – Carlin, R. E. – Littvay, L. – Rovira Kaltwasser, C. (eds.): *The Ideational Approach to Populism: Concept, Theory and Analysis*. New York, Routledge, 1–24.
- Hawkins, K. A. – Carlin, R. E. – Littvay, L. – Rovira Kaltwasser, C. (2019): *The Ideational Approach to Populism: Concept, Theory and Analysis*. New York, Routledge.
- Hindmoor, A. (2018): *What's Left Now? The History and Future of Social Democracy*. Oxford, Oxford University Press.
- Homer-Dixon, T. – Leader Maynard, J. – Mildenerger, M. – Milkoreit, M. – Mock, S. – Quielly, S. – Schroeder, T. – Thagard, P. (2013): A Complex Systems Approach to the Study of Ideology: Cognitive-Affective Structures and the Dynamics of Belief Systems. *Journal of Social and Political Psychology*, 1(1): 337–363.
- Hunger, S. – Paxton, F. (2022): What's in a buzzword? A systematic review of the state of populism research in political science. *Political Science Research and Methods*, 10(3): 617–633.
- Illés G. (2013): A populizmusról másképp. *Politikatudományi Szemle*, 22(2): 133–142.
- Illés G. (2021): *A realista politikus. A cselekvés perspektívái a realista politikaelméletben*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Illés G. – Körösiényi A. (2023): The touch of the leader: representation and responsiveness in plebiscitary leader democracy. *Distinktion: Journal of Social Theory*, [Online First] 1–21.
- Illés G. – László T. (Forthcoming): Crowds and Plebiscitary Representation: Rituals of Presence in the Orbán Regime. *Draft Paper*.
- Ionescu, G. – Gellner, E. (1969): *Populism: Its Meaning and National Characteristics*. London, Weidenfeld and Nicolson.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

- Jagers, J. – Walgrave, S. (2007): Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46(3): 319–345.
- Karavasilis, L. (2018): Is Left-wing Populism Still Relevant? *The New Pretender*, <http://new-pretender.com/2018/07/22/is-left-wing-populism-still-relevant/> (Letöltés dátuma: 2024. 12. 07.)
- Katsambekis, G. (2022): Constructing 'the people' of populism: a critique of the ideational approach from a discursive perspective. *Journal of Political Ideologies*, 27(1): 53–74.
- Kefford, G. – Moffitt, B. – Werner, A. (2022): Populist Attitudes: Bringing Together Ideational and Communicative Approaches. *Political Studies*, 70(4): 1006–1027.
- Kim, S. (2022): Taking stock of the field of populism research: Are ideational approaches 'moralistic' and post-foundational discursive approaches 'normative'? *Politics*, 42(4): 492–504.
- Kissas, A. (2020): Performative and ideological populism: The case of charismatic leaders on Twitter. *Discourse & Society*, 31(3): 268–284.
- Körösényi A. (2019): *Manipuláció és demokrácia*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- Lacatus, C. – Meibauer, G. (2022): 'Saying it like it is': Right-wing populism, international politics, and the performance of authenticity. *The British Journal of Politics and International Relations*, 24(3): 437–457.
- Laclau, E. (2005): *On Populist Reason*. London, Verso.
- Laclau, E. – Mouffe, C. (1985): *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, Verso.
- Leader, M. J. – Mildenerger, M. (2018): Convergence and Divergence in the Study of Ideology: A Critical Review. *British Journal of Political Science*, 48(2): 563–589.
- Linden, F. R. (2023): How 'empty' is the signifier 'the people'? Impasses of the poststructuralist approach in Ernesto Laclau's political ontology. *Journal of Political Ideologies*, [Online First] 1–25.
- March, L. (2017): Left and right populism: The British case. *The British Journal of Politics and International Relations*, 19(2): 282–303.
- Macmillan, C. (2020): *Lords of Misrule? Carnavalesque Populism in the Brexit Discourse of Nigel Farage and Boris Johnson*. Istanbul, Marmara Conference on European Studies – Proceedings, 59–74.
- Marsh, D. – Ercan, S. A. – Furlong, P. (2018): A Skin not a Sweater: Ontology and Epistemology in Political Science. In: Lowndes, V. – Marsh, D. – Stoker, G. (eds.): *Theory and Methods in Political Science. 4th Edition*. London, Palgrave Macmillan, 177–198.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

- Moffitt, B. (2016): *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford, Stanford University Press.
- Moffitt, B. (2020): *Populism*. Cambridge, Polity Press.
- Moffitt, B. (2024): How Do Populists Visually Represent 'The People'? A Systematic Comparative Visual Content Analysis of Donald Trump and Bernie Sanders' Instagram Accounts. *The International Journal of Press/Politics*, 29(1): 74–99.
- Molyneux, M. – Osborne, T. (2017): Populism: a deflationary view. *Economy & Society*, 46(1): 1–19.
- Mudde, C. (2004): The Populist Zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4): 541–563.
- Mudde, C. (2007): *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Mudde, C. (2021): Populism in Europe: An Illiberal Democratic Response to Undemocratic Liberalism. *Government and Opposition*, 56(1): 577–597.
- Mudde, C. – Rovira Kaltwasser, C. (2013): Populism. In: Michael Freeden – Lyman Tower Sargent – Marc Stears (eds.): *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. Oxford, Oxford University Press. 493–512.
- Mudde, C. – Rovira Kaltwasser, C. (2017): *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford, Oxford University Press.
- Mueller, F. – Whittle, A. – Gadelshina, G. (2019): The discursive construction of authenticity: The case of Jeremy Corbyn. *Discourse, Context & Media*, 31: 100324.
- Murdock, G. (2020): Profits of deceit: Performing populism in polarised times. *European Journal of Cultural Studies*, 23(6): 874–899.
- Ostiguy, P. (2009): *The High-Low Political Divide: Rethinking Populism and Anti-Populism*. Notre Dame, IN, Kellogg Institute for International Studies (360).
- Ostiguy, P. (2017): Populism: A Socio-cultural Approach. In: Rovira Kaltwasser, C. – Taggart, P. A. – Espejo, P. O. – Ostiguy, P. (eds.): *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford, Oxford University Press, 73–97.
- Ostiguy, P. – Moffitt, B. (2021): Who Would Identify With An „Empty Signifier“?: The Relational, Performative Approach to Populism. In: Ostiguy, P. – Panizza, F. – Moffitt, B. (eds.): *Populism in Global Perspective: A Performative and Discursive Approach*. New York and London, Routledge, 47–72.
- Osuna, J. J. O. (2021): From chasing populists to deconstructing populism: A new multidimensional approach to understanding and comparing populism. *European Journal of Political Research*, 60(4): 829–853.
- Ostrowski, M. (2022): *Ideology*. Cambridge, Polity Press.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

- Oswald, M. (ed.) (2022): *The Palgrave Handbook of Populism*. London, Palgrave Macmillan.
- Reicher, S. – Haslam, A. S. (2017): The Politics of Hope: Donald Trump as an Entrepreneur of Identity. In: Fitzduff, M. (ed.): *Why Irrational Politics Appeals: Understanding the Allure of Trump*. London, Bloomsbury Publishing, 25–40.
- Rooduijn, M. (2019): State of the field: How to study populism and adjacent topics? A plea for both more and less focus. *European Journal of Political Research*, 58(1): 362–372.
- Sabl, A. (2015): The Two Cultures of Democratic Theory: Responsiveness, Democratic Quality, and the Empirical-Normative Divide. *Perspectives on Politics*, 13(2): 345–365.
- Sartori, G. (1970): Concept Misformation in Comparative Politics. *American Political Science Review*, 64(4): 1033–1053.
- Saward, M. (2010): *The Representative Claim*. Oxford, Oxford University Press.
- Saward, M. (2017): Performative Representation. In: Mónica Brito Vieira (ed.): *Reclaiming Representation: Contemporary Advances in the Theory of Political Representation*. New York – London, Routledge, 75–94.
- Schoor, C. (2019): Where the Real People Meet the Real Elite: Exploring Mixes of Populism with Elitism. *Populism*, 2(2): 184–206.
- Scott, J. (2020): Book Review: Populism by Benjamin Moffitt. *LSE Book Reviews* <https://blogs.lse.ac.uk/lsereviewofbooks/2020/02/12/book-review-populism-by-benjamin-moffitt/> (Letöltés dátuma: 2024. 12. 07.)
- Serhan, Y. (2020): *Populism is Meaningless*. *The Atlantic* <https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/03/what-is-populism/607600/> (Letöltés dátuma: 2024. 12. 07.)
- Stanley, B. (2008): The thin ideology of populism. *Journal of Political Ideologies*, 13(1): 95–110.
- Steffens, N. K. – Munt, K. – Van Kippenberg, D. – Platow, M. – Haslam, A. S. (2021): Advancing the social identity theory of leadership: A meta-analytic review of leader group prototypicality. *Organizational Psychology Review*, 11(1): 35–72.
- Stengel, F. A. (2019): Forget Populism! *Global Discourse*, 9(2): 445–451.
- Stavrakakis, Y. – Katsambekis, G. (2014): Left-wing populism in the European periphery: the case of SYRIZA. *Journal of Political Ideologies*, 19(2): 119–142.
- Stavrakakis, Y. – Katsambekis, G. (eds.) (2024): *Research Handbook on Populism*. Northampton, Edward Elgar Publishing.
- Szűcs Z. G. (2017): *A politika lelke. A politikai realizmus elméleti és eszmetörténeti nézőpontból*. Budapest, MTA TK PTI – NKE Molnár Tamás Kutatóintézet.



TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Politikai képviselet

- The Sun (2019): Boris Johnson's victory speech as he wins Conservative leadership contest. <https://www.youtube.com/watch?v=OMPvTHZ2-Sg> (Letöltés dátuma: 2024. 04. 06.)
- Van de Sande, M. (2020): They don't represent us? Synecdochal representation and the politics of occupy movements. *Constellations*, 27(3): 397–411.
- Watts, J. – Bale, T. (2019): Populism as an intra-party phenomenon: The British Labour Party under Jeremy Corbyn. *The British Journal of Politics and International Relations*, 21(1): 99–115.
- Weyland, K. (2001): Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics. *Comparative Politics*, 34(1): 1–22.
- Whiteley, P. – Poletti, M. – Webb, P. – Bale, T. (2019): Oh Jeremy Corbyn! Why did Labour Party membership soar after the 2015 general election? *The British Journal of Politics and International Relations*, 21(1): 80–98.